

INFORMACE

František Kasl¹⁾

Některé problematické aspekty současného vývoje eJustice

Úvod

K systematickému rozšiřování užití informačních a komunikačních technologií v rámci soudnictví dochází s různou intenzitou ve všech státech Evropy, Českou republiku nevyjímaje. Ačkoliv se jedná o proces, který v jisté podobě probíhá již dlouhou dobu,²⁾ řada zásadních projektů či proměn se uskutečňuje, či se teprve rozbíhá, až v dnešní době. Vliv na potřebu těchto změn má nejen neustávající technologický pokrok, ale i rostoucí tlak na aparát soudnictví v podobě komplexity a masy řešené agendy. Do značné míry je pak tímto vývojem zatěžováno vzhledem k narůstající obsažnosti a složitosti řešených situací správní soudnictví. Potřeba odlehčení soudnictví skrze zavedení elektronických nástrojů je tak dlouhodobě jednou z priorit vládní snahy o rozvoj eGovernmentu.

Koncept eJustice

Pod elektronizací justice je na místě chápat využití informačních a komunikačních technologií v prostředí soudnictví, a to především pro komunikaci a zpracování informací v rámci výkonu činnosti soudů a přidružených orgánů.^{3), 4)} O práci na systematickém a cíleném projektu

¹⁾ Mgr. Ing. František Kasl je prezenčním doktorandem na Ústavu práva a technologií Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Kontaktní e-mail je frantisek.kasl@mail.muni.cz.

²⁾ Viz STUPKA, V. eJustice. *Revue pro právo a technologie*. 2010, roč. 1, č. 2, s. 87. Mmj. se možnostmi využití informačních a komunikačních technologií při aplikaci práva v soudnictví z teoretického hlediska průkopnický již v 60. letech zabýval Viktor Knapp. Viz KNAPP, V. *O možnosti použití kybernetických metod v právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.

³⁾ Mezi ně lze zařadit zejména státní zastupitelství, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Probační a mediační službu, Vězeňskou službu České republiky, Rejstřík trestů, Justiční akademii, či Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Viz MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI. *Rezortní strategie pro rozvoj eJustice 2016-2020*, 2016, s. 6, [online]. [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/ms/strategie/strategie-pro-rozvoj-elektronizace-justice-ejustice?typ=download> nebo STUPKA, V. eJustice. *Revue pro právo a technologie*. 2010, roč. 1, č. 2, s. 80.

⁴⁾ Viz např. ŠTĚDRŮŇ, B. *E-Justice: Občanské soudní řízení sporné a využití informačních a komunikačních technologií a právních informačních systémů*. Praha: Linde, 2008. s. 8.

zavedení eJustice lze hovořit od roku 2005, kdy bylo zadáno Ministerstvu spravedlnosti připravit elektronickou evidenci soudních spisů.⁵⁾

Tento proces však neprobíhá zcela v souladu s vytyčenými cíli a pravidelné revize strategických dokumentů spíše opakuje potřebu komplexního a systematického řešení, než aby vytvářely adekvátní podmínky pro jeho nalezení a realizaci. Výmluvným obrázkem stavu projektu eJustice je jeho vymezení a realizace v rámci agendy modernizace veřejné správy. V rámci *Strategie realizace Smart Administration v období 2007–2015* byl stanoven specifický cíl zavedení elektronické justice s hlavním akcentem na elektronizaci spisů a vylepšení komunikační infrastruktury mezi soudy.⁶⁾ Výsledné zhodnocení naplnění dílčích projektů⁷⁾ na konci období realizace této strategie bylo však značně negativní.⁸⁾ Pro *Strategický rámec rozvoje veřejné správy České republiky pro období 2014–2020* pak již není elektronizace justice vytyčena jako samostatný cíl, ale zahrnuta pod obecnou snahu o dobudování funkčního rámce eGovernmentu.⁹⁾ Základem pro další budování eJustice je pak *Resortní strategie pro rozvoj eJustice*¹⁰⁾ v období 2015–2020 Ministerstva spravedlnosti.

Na cestě k elektronickému soudnímu spisu byl doposud realizován pouze pilotní projekt elektronického platebního rozkazu, zavedený již v roce 2009, který byl průběžně doplňován, spíše nesystematicky, o různé dílčí projekty, které zanechávají současné české soudnictví obrazně „někde na půli cesty“. Doposud realizované složky eJustice představují podpůrné či druhotné prvky, jako například možnosti elektronického nahlížení do různých rejstříků, seznamů a registrů související s činností soudů, portál InfoJednání

⁵⁾ VLÁDA ČR. Usnesení vlády ČR č. 1652 ze dne 21. 12. 2005 o Plánu nelegislativních úkolů vlády České republiky na 1. pololetí 2006 a o Přehledu námětů pro Plán nelegislativních úkolů vlády České republiky na 2. pololetí 2006 [online]. 21. prosinec 2005. [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: https://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2005&12-21.

⁶⁾ MINISTERSTVO VNITRA. *Efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby: Strategie realizace Smart Administration v období 2007–2015*. [online] s. 83–84. [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: www.smartadministration.cz/soubor/2-strategie-sa-v1-pdf.aspx B. m.: Ministerstvo vnitra ČR, s. 83–84.

⁷⁾ Dílčí projekty zaměřené na rozvoj eJustice jsou označeny jako E1 a jsou v gesci Ministerstva spravedlnosti. Viz MINISTERSTVO VNITRA. Seznam záměrů strategických projektů pro čerpání prostředků ze Strukturálních fondů EU v rámci Smart Administration. [online] [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <http://www.mvcr.cz/clanek/odbor-reformy-a-regulace-kvality-verejne-spravy-smart-administration.aspx>.

⁸⁾ Cíl zavedení elektronické justice (E1) byl ve výsledku zhodnocen jako pouze částečně realizovaný, což patří mezi nejhorší výsledky projektů strategie. OPŘ. Informace pro vládu České republiky: Roční zpráva o Smart Administration za období od 1. 4. 2014 do 31. 3. 2015. [online]. Ministerstvo vnitra. 2015. [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: www.smartadministration.cz/soubor/rocnizprava-smart-administration-2014-2015.aspx.

⁹⁾ MINISTERSTVO VNITRA. *Strategický rámec rozvoje veřejné správy České republiky pro období 2014 – 2020*. [online] 2016 [vid. 17. dubna 2018]. s. 44–46. Získáno z: www.mvcr.cz/soubor/strategicky-ramec-rozvoje-verejne-spravy-v-cr-pro-obdobi-2014-2020.aspx.

¹⁰⁾ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Resortní strategie pro rozvoj ejustice 2016–2020*. op.cit.

a InfoSoud,¹¹⁾ či e-Podatelná.^{12), 13)} Některé další realizované proměny justice jsou pak výsledkem spolupráce v rámci evropské agendy v oblasti eJustice. Příkladem je projekt e-CODEX pro elektronické doručování a komunikaci mezi orgány členských států, ECLI, který sjednocuje metadatovou indexaci judikatury, či sjednocení elektronické identifikace a podpisů skrze nařízení eIDAS.¹⁴⁾

K zásadní proměně a odlehčení soudnictví však nedojde bez finalizace klíčových projektů jako je elektronický soudní spis, který v sobě skrývá nejen hlavní potenciál přínosů z elektronizace soudního systému, ale také značnou část překážek, které tímto procesem virtualizace vyvstávají.¹⁵⁾ Dalším zásadním nedostatkem, který ochromuje současné fungování soudního aparátu, je dlouhodobě nevyřešené sjednocení komunikačních a informačních systémů používaných soudy různých stupňů.¹⁶⁾ Tato nekompatibilita komplikuje nejen komunikaci mezi soudy, ale také přidává administrativní zátěž a zvyšuje pravděpodobnost zanesení chyby do spisu, či procesu nakládání s ním.

Současné Ministerstvo spravedlnosti projevilo v resortní strategii ambice zprovoznit systém elektronických spisů do roku 2020, jeho realizace však do značné míry bude záležet na politických prioritách nadcházejícího volebního období. Mezi další významnější plány v pokročilejším stádiu realizace lze zařadit snahu o umožnění úplných elektronických podání a o zpřístupnění vzdáleného prohlížení elektronických spisů.¹⁷⁾ Do konce roku

¹¹⁾ Jedná se o portál poskytující základní informace o nařízených jednáních pro následujících 30 dní a také o průběhu řízení s přehledem událostí, které v něm nastaly.

¹²⁾ Jde o elektronickou formulářovou službu, která provede účastníka náležitostmi podání k soudu, které je možné vytvořit elektronicky. Pro učinění podání v elektronické podobě je však nutné jej v souladu s § 42 odst. 2 zákona č. 99/1963, občanský soudní řád, buďto doplnit o uznávaný elektronický podpis v souladu s § 6 odst. 1 zákona č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, nebo jej s vlastnoručním podpisem nechat konvertovat dle § 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů. Jinak je nutné elektronické podání do 3 dnů doplnit předložením originálu.

¹³⁾ Existující služby: On-line služby veřejné správy, které už nyní můžete využívat přes internet. 202020 [online]. [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <http://202020.cz/existujici-sluzby/>.

¹⁴⁾ Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014, ze dne 23. července 2014, o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES.

¹⁵⁾ Některé problémy budou zmíněny v další části tohoto příspěvku. Podrobnou a stále velmi relevantní analýzu problematiky zavedení elektronického soudního spisu poskytuje v kapitole Virtualizace v procesu autorativní aplikace práva Radim Polčák. Viz POLČÁK, R. *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium, 2012, především s. 250-264.

¹⁶⁾ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Resortní strategie pro rozvoj eJustice 2016-2020*. Op. cit. s. 74-75.

¹⁷⁾ Plánované služby: On-line služby veřejné správy, které se plánují zpřístupnit přes internet. 202020 [online]. [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <http://202020.cz/planovane-sluzby/>.

2019 by také měla být realizována agenda eSIR, neboli elektronického insolvenčního rejstříku.¹⁸⁾

Právo na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces je jedním ze základních kamenů soudního procesu, jemuž je udělena ochrana na mezinárodní, ústavní i podústavní úrovni.

Je významnou součástí Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, která v článku 6 odstavci 1 vymezuje parametry práva na spravedlivé řízení jako projednání věci spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění. Obdobně pracuje s institutem práva na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces také Listina základních práv Evropské unie v článku 47. V českém ústavním právu se právo na spravedlivý proces prolíná souborem základních práv na soudní a jinou právní ochranu Hlavy páté Listiny základních práv a svobod.¹⁹⁾ Dále pak tyto principy prosvitají procesněprávní úpravou soudních řízení²⁰⁾ či úpravou odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.²¹⁾ Jedná se o komplexní právní princip, který je bohatě judikován jak na úrovni Evropského soudu pro lidská práva,²²⁾ tak na úrovni Ústavního soudu.²³⁾ V rámci tohoto příspěvku je bohužel prostor zaměřit se pouze na některé dílčí vybrané aspekty, které mohou být významně ovlivněny zavedením nástrojů elektronického soudnictví.

Rizika pro spravedlivý proces související s implementací nástrojů eJustice

Modernizace justice skrze zavádění elektronických nástrojů má za cíl primárně zvýšení efektivity soudnictví, z ekonomického hlediska tedy přeneseně zvýšení produktivity nalézání spravedlnosti skrze snížení nákladů veřejnosti i jednotlivce potřebných pro dosažení konečného spravedlivého řešení sporu a vymožení ochrany státem garantovaných práv.²⁴⁾ Radim Polčák

¹⁸⁾ ŠRÁMEK, D. *Ministerstvo spravedlnosti urychlí elektronizaci insolvencí*. Česká justice [online], 3. květen 2017 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <http://www.ceska-justice.cz/2017/03/ministerstvo-spravedlnosti-urychli-elektronizaci-insolvenci/>.

¹⁹⁾ Především pak články 36 až 38 Listiny základních práv a svobod.

²⁰⁾ Především zákony č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, č. 141/1961 Sb., trestní řád, č. 150/2002 Sb., soudní řád správní a č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

²¹⁾ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

²²⁾ Z obsáhlého korpusu judikatury např. rozsudky ESLP ze dne 23. 3. 1996, č. 16839/90 ve věci *Remli proti Francii*, ze dne 9. 5. 2000, č. 34129/96 ve věci *Sander proti Spojenému království* či ze dne 31. 7. 2007, č. 11106/04 a další, ve spojené věci *Ekeberg a další proti Norsku*.

²³⁾ Z taktéž obsáhlého korpusu judikatury např. nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. I. ÚS 403/03 (N 160/38 SbNU 277), ze dne 11. 2. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či ze dne 9. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 1822/14.

²⁴⁾ Blíže viz POSNER, R. *Economics of Justice*. Londýn: Harvard University Press, 1983, s. 13 a násl.

na tomto místě však zdůrazňuje, že: „[s]naha o zvýšení efektivity procesů autoritativní aplikace práva se může dostat do přímého konfliktu s různými komponentami práva na spravedlivý proces nebo s jinými právními principy.“²⁵⁾ Změny v pracovních postupech a vyžadování využívání specifické formy, či technologie vždy představuje určitou formu zásahu do soudcovské nezávislosti,²⁶⁾ těm se však obecně nelze vzhledem k dynamice lidské společnosti a technologickému pokroku zcela vyhnout a je namísto toho nutné jejich zavádění poměřovat standardním testem proporcionality, co do jejich vhodnosti, potřeby, poměrnosti a škodlivosti.^{27), 28)}

Rovný přístup k justici

První rovinou spravedlivého procesu, která může být ohrožena proměnou procesů skrze využití informačních technologií, je rovný přístup k justici. Řádně fungující soudní systém by měl umožnit každému domáhat se ochrany jeho práv a svou funkčností v důsledku odrazovat od porušování práva.²⁹⁾ Přístup k soudu má několik dimenzí, z nichž řadu lze zavedením vhodných elektronických nástrojů spíše usnadnit. Příkladem může být překážka fyzické vzdálenosti, která v některých zahraničních jurisdikcích významně limituje některé obyvatele při výkonu jejich práva na soudní ochranu.³⁰⁾ Elektronická komunikace, videokonference a další usnadnění přenosu informací mezi účastníkem a soudem mohou mít v tomto směru značně pozitivní efekt. V našich podmínkách jimi může být řešena nejen situace účastníků řízení s omezenou mobilitou, ve výkonu trestu odnětí svobody, či u výpovědi zvláště zranitelných obětí trestného činu, ale také např. usnadňováno řízení týkající se osob zdržujících se v zahraničí nebo mezinárodní soudní spolupráce.³¹⁾

²⁵⁾ POLČÁK, R. *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium, 2012, op. cit., s. 247.

²⁶⁾ Tamtéž s. 248.

²⁷⁾ Test proporcionality vychází z ustálené judikatury Ústavního soudu, mj. z nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

²⁸⁾ POLČÁK, R. *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium, 2012 op. cit., s. 248.

²⁹⁾ REILING, D.; HAMMERGREN, L.; DI GIOVANNI, A. *Justice Sector Assessments Handbook* [online]. World Bank, 2007 [vid. 17. dubna 2018], s. 66. Získáno z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/803711468338346161/Justice-sector-assessments-a-handbook>.

³⁰⁾ Dory Reiling zde zmiňuje jako příklad situaci v Amazonském pralese či v odlehlých oblastech Austrálie. Viz REILING, D. *Technology for Justice: How Information Technology Can Support Judicial Reform* [online]. Leiden: Leiden University Press, 2009 [vid. 17. dubna 2018], Law, governance, and development dissertations, s. 167. Získáno z: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/21365/file174577.pdf?sequence=1>.

³¹⁾ Více viz LADIN, J. *Zavedení videokonferencí v resortu justice*. In: ISSS 2017 [online]. Hradec Králové. 4. březen 2017 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: https://www.issc.cz/archiv/2017/download/prezentace/msp_ladin-videokonference.pdf. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. Soudy a věznice čeká komunikace přes videokonference, vybavení zaplatí Ministerstvo spravedlnosti z Norských fondů. *Právní prostor* [online]. 29. srpen 2014 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <http://www.pravniprostor.cz/aktuality/aktuality/soudy-a-veznice-ceka-komunikace-pres-videokonference-vybaveni-zaplati-ministerstvo-spravedlnosti-z-norskyh-fondu>.

Další překážkou, kterou můžou technologie odstranit, je neznalost úředního jazyka.³²⁾ Užitím prostředků simultánního tlumočení či pokročilého strojového překladu elektronických dokumentů lze usnadnit rovnocenné postavení jazykově odlišně vybavených stran řízení. V případě, že překážku představuje smyslový sluchový či zrakový handicap, může elektronizace řízení a související digitalizace dokumentů a důkazů přinášet jak zlepšení aktuální situace, tak nové výzvy a překážky.³³⁾ Převoditelnost informací do jiného formátu může výrazně usnadnit seznámení handicapovaných s obsahem dokumentů, klade to však nové požadavky na existenci odpovídajících mechanismů a jejich zpřístupnění i v rámci nákladových překážek přístupu k soudu.

Obdobnou rovinu má pak posouzení elektronizace procesů, komunikace a přístupu k informacím ve vztahu k různým skupinám společnosti, které omezují buďto finanční možnosti nebo znalosti a schopnosti pro používání informačních a komunikačních technologií. Dostupnost úplných, přesných a aktuálních informací o řízení je zárukou přístupu k soudu. Tyto informace musí být tedy dostupné všem osobám bez rozdílu. Soudnictví nemůže být skrze zavedení informačních technologií odloučeno od jeho uživatelů.³⁴⁾ Modernizovaný systém musí tudíž pamatovat na potřeby těchto osob a umožnit jim buďto alternativní formy přístupu k justici nebo jim zpřístupnit odpovídající nástroje a služby, které zaručí jejich rovné postavení. V tomto ohledu se však nejedná o zcela nový problém přístupu k justici, ale spíše o jeho novou dimenzi při setkávání se s výzvami technologické proměny soudních procesů a nástrojů.

Nezávislost soudu a soudce

Druhou rovinou spravedlivého procesu, která může být ohrožena implementací elektronických nástrojů, je nezávislost soudu a soudce. Nezávislost soudu představuje organizační složku problému, tedy zajištění, že fungování a činnosti soudního aparátu nejsou ovlivňovány ze strany jiné složky státní moci,³⁵⁾ a zvláště pak ze strany subjektů stojících mimo veřejnou moc. Jelikož jednotlivé projekty tvořící eJustici vyžadují pokročilou technickou specializaci pro jejich vývoj, ale i následnou správu, podstatnou otázkou je výběr poskytovatelů a následné přidělení správy těchto systémů. Úskalí spojené s komerčním řešením je riziko závislosti na dodavateli, což u poskytování veřejné služby vede k zásadnímu zásahu do funkce státu. Problém zajištění potřebných systémů skrze státní agenturu či jiné kapacity státu pak navyšuje

³²⁾ REILING, D. *Technology for Justice: How Information Technology Can Support Judicial Reform* op. cit., s. 167-168.

³³⁾ REILING, D. *Technology for Justice: How Information Technology Can Support Judicial Reform* op. cit., s. 168.

³⁴⁾ CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES (CCJE). Opinion No. 14 on justice and information technologies [online]. Council of Europe. 2011 [vid. 17. dubna 2018], body 19 a 20. Získáno z: https://www.euromed-justice.eu/en/system/files/CCJE-Opinion-N-2011_14-Justice-and-Information-Technologies-IT.pdf.

³⁵⁾ Blíže k dělbě státní moci a roli moci soudní viz např. HOLLÄNDER, P. *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.

náklady projektu,³⁶⁾ a je otázkou, zda lze touto cestou zaručit nejvyšší dosažitelnou úroveň technického řešení.

Pro zájmy a práva účastníka řízení je však zřejmě zásadnější procesní složka, reprezentovaná nezávislostí soudce, který ve věci rozhoduje. Tento základní ústavněprávní požadavek se vztahuje nejen k nepodjatosti a nezaujatosti soudce v konkrétním případě,³⁷⁾ ale také k volnosti posouzení a rozhodnutí případu na základě vlastního svobodného názoru soudce dle jeho nejlepšího vědomí a svědomí.³⁸⁾ Zřejmě nejmarkantnějším potenciálním případem narušení této volnosti skrze elektronizaci může být zavedení automatizovaných nástrojů rozhodování.

Při přenesení hlavní rozhodovací role na automatizovaný algoritmický proces vzniká problém, o kterém Pavel Molek hovoří jako o rozhodování skrze „soudce bez tváře“.³⁹⁾ Problematice se podrobně věnovala ve své akademické práci Eva Fialová, která mimo jiné konstatuje, že samotná přítomnost soudce v soudní síni nepostačuje k naplnění požadavků spravedlivého procesu, pokud jeho posouzení a rozhodnutí spočívá následně pouze v práci s kategoriemi a výsledky algoritmického výpočtu.⁴⁰⁾ Souvisejícím dílčím problémem je pak nestrannost a nezaujatost těchto matematických vzorců, což je středobodem diskuse o potenciálu této technologie k diskriminaci a vytváření jiných nerovností v postavení účastníků řízení především v kontextu jejich užívání americkými soudy v otázkách kaucy a předběžného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.⁴¹⁾ Informační technologie v soudnictví by se s ohledem na tuto problematiku měly omezit na nástroje pro usnadnění a zefektivnění procesních kroků vedoucích k individualizovaným rozhodnutím případu na základě meritů věci a nemělo by tudíž skrze ně dojít k nahrazení role soudce při posuzování věci, hodnocení důkazů, stanovení aplikovatelného práva a rozhodnutí ve věci.⁴²⁾

Kybernetická bezpečnost

Třetí rovinou je otázka kybernetické bezpečnosti a zajištění integrity, dostupnosti a důvěrnosti služeb elektronického soudnictví. Zajištění adekvátní míry zabezpečení je nezbytným předpokladem řádného fungování ICT systémů, zvláště pak v případě, kdy jde o systémy zpracovávající velké množství

³⁶⁾ STUPKA, V. *eJustice. Revue pro právo a technologie*. 2010, roč. 1, č. 2, s. 85.

³⁷⁾ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 169.

³⁸⁾ Blíže viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 28. dubna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 60/04. část V.

³⁹⁾ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 171.

⁴⁰⁾ FIALOVÁ, E. *Algoritmické rozhodování orgánů veřejné moci – rigorózní práce*. B. m.: Masarykova Univerzita. 2016, s. 84.

⁴¹⁾ Viz např. ANGWIN, J. et al. *Machine Bias*. ProPublica. 2016; ANUPAM, C. *The Racist Algorithm?* Michigan Law Review. 2017, roč. 2016–2017, č. 115; PASQUALE, F. *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge a Londýn: Harvard University Press, 2015.

⁴²⁾ CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES (CCJE). Opinion No. 14, op. cit., bod 31.

neveřejných údajů. Elektronické systémy soudní agendy jsou v tomto směru významným informačním systémem veřejné správy,⁴³⁾ přičemž jejich faktická vysoká úroveň zabezpečení, jakožto i její pozitivní mediální obraz, jsou podstatným předpokladem důvěry veřejnosti i dotčených stran ve spolehlivost a spravedlivost soudního procesu. Zvláště v dnešní době, v kontextu množících se zpráv o rozsáhlých narušeních bezpečnosti a úniku údajů z významných veřejných i soukromých systémů po celém světě,⁴⁴⁾ je nesnadné budovat a udržet přesvědčení, že převedení soudní agendy do elektronické podoby se obejde bez úmyslných či náhodných incidentů, které budou mít za následek ztrátu, změnu či zpřístupnění citlivých údajů. Kritika úrovně zabezpečení se ostatně nevyhýbá ani významným systémům českého eGovernmentu.⁴⁵⁾

Problematika úniku informací ze spisu není pochopitelně spojena výhradně s elektronickými záznamy,⁴⁶⁾ stejně jako případy ztráty části spisu⁴⁷⁾ či záměny příloh mezi spisy.⁴⁸⁾ Soudnímu personálu nelze upřít právo na lidské pochybení a právní řád poskytuje nástroje, zejména rekonstrukci spisu,⁴⁹⁾ které směřují k napravení těchto nedostatků a zajištění dodržení spravedlnosti procesu.

⁴³⁾ Viz Vyhláška č. 317/2014 Sb., o významných informačních systémech a jejich určujících kritériích. Vzhledem k nastaveným kritériím v současné podobě eJustice není na místě uvažovat o podřazení pod kritickou infrastrukturu z pohledu zákona o kybernetické bezpečnosti. Viz Nařízení vlády č. 432/2010 Sb., o kritériích pro určení prvku kritické infrastruktury.

⁴⁴⁾ Z poslední doby např. pochybení švédské dopravní správy, amerického registru dlužníků Equifax, či českého online tržiště Mall.cz. Viz PRUŽINOVÁ, K. *Švédští poslanci šetří únik policejních dat z tajných databází. Přístup k nim měli mít i čeští technici*. Hospodářské noviny [online]. 25. červenec 2017 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <https://zahranicni.ihned.cz/evropa-slovensko/c1-65824720-svedsti-poslanci-setri-unik-policejnich-dat-z-tajnych-databazi-pristup-k-nim-meli-mit-i-cesti-technici>; ŠUSTER, L. *Únik dat zákazníků: Mall.cz může kvůli hackerům dostat pokutu několik milionů*. Echo24 [online]. 29. srpen 2017 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <https://echo24.cz/a/waxgG/unik-dat-zakazniku-mallcz-muze-kvuli-hackerum-dostat-pokutu-nekolik-milionu>; VOŽENÍLEK, D. *Velký únik. Údaje poloviny Američanů jsou zřejmě na prodej*. iDNES.cz [online], nedatováno [vid. 17. dubna 2018].

⁴⁵⁾ Příkladem HERGESELL, O. *Babišovi teče kasa. Do systému Státní pokladny se může dostat kde kdo*. Euro [online]. 2017, roč. 2017, č. 41 [vid. 17. dubna 2018].

⁴⁶⁾ Viz např. ČESKÁ TELEVIZE. *Úniky ze spisů jsou stále častější. Loni jich GIBS šetřila dvaapadesát*. ČT24 [online]. 29. srpen 2017 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2223901-posledni-sezeni-snemovni-komise-k-unikum-informaci-finishuje-vyslechy>.

⁴⁷⁾ Viz např. nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3173/15. Příp. NOHL, R. *Soudkyně poztrácela spisy, může přijít o plat*. Na rozsudek čeká i případ z roku 1995. Aktuálně.cz [online]. 2016 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/soudkyne-poztracela-spisy-muze-prijit-o-plat-na-rozsudek-cek/r~5a2d50a8dc8e11e59d7b0025900fea04/>.

⁴⁸⁾ PASEKOVÁ, E. *KS v Brně se brání nařčení ze ztráty spisu: Přílohy byly zřejmě zaměněny, k chybám dochází*. Česká justice [online]. 17. říjen 2016 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <http://www.ceska-justice.cz/2016/10/ks-v-brne-se-brani-narzeni-ze-ztraty-spisu-prilohy-byly-zrejme-zameneny-k-chybam-dochazi/>.

⁴⁹⁾ Viz § 26 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

Přechod z listinného na elektronické vedení spisu a digitalizace souvisejících složek soudního řízení však může přinést nová rizika, která musí být postihnuta technickými a organizačními opatřeními. Vedle výše zmíněných pochybení soudního personálu je totiž elektronicky vedený spis v rámci sítě připojené k internetu ohrožen množstvím potencionálních cílených či necílených zásahů třetích stran. Ať už jde o zveřejnění, pozměnění či ztrátu informací v důsledku snahy zaměřené na konkrétní informace, či v důsledku plošně šířeného kybernetického útoku, samotné značné riziko takového zásahu může významně podřývat důvěru v soudní řízení a jeho spravedlivost. V tomto ostatně tkví zřejmě jedna z hlavních výzev pro účinnou implementaci eJustice, resp. pro digitalizaci a virtualizaci procesů a služeb vůbec.

Důsledky nesystematické implementace dílčích nástrojů

Další zásadní rovinou možného narušení práva na spravedlivý proces lze shledat v nevhodné či nesystematické implementaci dílčích nástrojů elektronizace justice. V současné době probíhající proces takto bohužel označuje i samotné Ministerstvo spravedlnosti, které by mělo jeho systematickosti a ucelenosti zajišťovat a zastrešovat.⁵⁰⁾ Pokud elektronizace sice probíhá, ale probíhá bez integrující strategie, která by zajišťovala synergie mezi jednotlivými dílčími projekty a propojení mezi navazujícími systémy, dochází ke vzniku značných dodatečných překážek efektivity justice, často vznikajících z potřeby složitě přenášet informace mezi systémy a platformami, případně pracně nalézat, shromažďovat a organizovat informace potřebné v rámci rozhodovacího procesu či rozhodování samotného. Jedním z tristních příkladů je absence kvalitní a integrované veřejné databáze soudních rozhodnutí pro potřeby soudů samotných i pro přístup odborné a laické veřejnosti. Jak upozorňuje Jakub Harašta, existují sice dílčí databáze rozhodnutí soudů, jelikož však absentují minimální úroveň metadatové struktury, je vyhledávání a práce s těmito judikáty zásadně ztížena.⁵¹⁾ Důsledkem je potřeba spoléhat na komerční produkty, což v případě soudnictví opět otevírá otázku nezávislosti soudce vzhledem k možnosti jeho ovlivnění skrze spoléhání se na informace získané z komerčního právního informačního systému. Dalším příkladem budiž implementace projektu elektronického soudního spisu. K elektronizaci zatím došlo pouze v případě elektronického platebního rozkazu, jehož zavedení se však potýkalo se zásadními nedostatky, kdy namísto usnadnění a zefektivnění procesu docházelo k jeho dalšímu zkomplikování kvůli potřebě nakládání s elektronickým podáním v pozdějších fázích řízení opět v listinné

⁵⁰⁾ Současný stav klíčových složek, tedy zavedení elektronického spisu a optimalizace infrastruktury informačních systémů, označuje za absentující jednotnou koncepci, s nedostatky v kompatibilitě a komunikaci mezi informačními systémy. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Resortní strategie pro rozvoj eJustice 2016-2020*, op. cit., s. 28 a 73.

⁵¹⁾ HARAŠTA, J. Elektronické zpřístupňování práva. *Správní právo*. 2016, roč. 49, č. 3. s. 189.

podobě.⁵²⁾ Samotné Ministerstvo spravedlnosti charakterizuje současný stav systémů spisové služby v justici jako „nahodilý, vzájemně nekompatibilní a pouze částečně propojený systém mnoha samostatných aplikací od různých dodavatelů, jenž v celku nesplňuje nároky na moderní pojetí eJustice a je ze strany uživatelů oprávněně kritizován.“⁵³⁾ V případě takto fungujících nosných systémů soudnictví, na kterých má být vedeno řízení, se nelze divit občasnému vzniku procesních či materiálních chyb, jelikož limity jednotlivých informačních systémů a především pak bariéry nekompatibilního napojení mezi nimi zákonitě vedou k nárůstu složitosti procesu a vyšší pravděpodobnosti výskytu chyby bez ohledu na důslednost a snahu odborného personálu. Nekvalitní stav procesu elektronizace soudnictví lze v tomto směru dle mého názoru přímo spojovat s riziky narušení práva na spravedlivý proces, jelikož účastník řízení není poskytována odpovídající úroveň veřejné služby ochrany jeho práv a nároků, zvláště za situace, kdy její současný formát spíše vytváří příležitosti pro vznik procesních pochybení, než aby je důsledně eliminoval.

Vzhledem k tomuto stavu je s podivem, jak mohlo být výsledkem nedávného dotazníkového šetření v rámci Rady Evropy, že proces elektronizace soudnictví je v České republice v rámci mezinárodního srovnání na jedné z nejvyšších úrovní a lze jej porovnávat se stavem v Rakousku či Německu.⁵⁴⁾ Z dostupných podkladů k tomuto šetření však vyplývá, že jeho základem je především dotazování na snahy a iniciativy v rámci elektronizace soudnictví, bez adekvátního důrazu na dokončení realizace projektů a jejich výslednou funkčnost.⁵⁵⁾ České republice nelze upřít, že se v řešení problematiky eJustice dlouhodobě intenzivně angažuje a že v rámci tohoto procesu došlo k řadě dílčích výsledků. Zároveň je však poměrně scestné shledávat současný stav za dlouhodobě funkční a přinášející očekávané navýšení efektivity. Bez dotažení hlavních složek projektu eJustice jsou totiž některé její zavedené složky pro praxi spíše přítěží než usnadněním.

Závěr

Potřeba zavádění nových technologií do fungování a procesů soudnictví je přirozeným důsledkem vývoje a pokroku lidské společnosti. Potenciál navýšení efektivity a odlehčení zátěže soudního aparátu je s novými technologickými pokroky dostupnými na trhu stále markantnější, i proto

⁵²⁾ ČESKÁ TELEVIZE, six. Soudy si stěžují na přetíženost a nedostatek peněz. ČT24 [online]. 14. červenec 2011 [vid. 17. dubna 2018]. Získáno z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1252460-soudy-si-stezuj-i-na-pretizenost-a-nedostatek-penez>, s. 31.

⁵³⁾ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Resortní strategie pro rozvoj eJustice 2016-2020*, op. cit., s. 28 a 73.

⁵⁴⁾ Viz EUROPEAN COMMISSION FOR THE EFFICIENCY OF JUSTICE. *Use of information technology in European courts – CEPEJ Study No. 24* [online]. B.m.: Council of Europe. 2016 [vid. 17. dubna 2018], s. 13. Získáno z: <https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2016/publication/CEPEJ%20STUDY%2024%20-%20IT%20report%20EN%20web.pdf>.

⁵⁵⁾ Tamtéž, s. 10.

je projekt eJustice významnou součástí agendy rozvoje eGovernmentu. V rámci posledních více než deseti let probíhají koordinované snahy o proměnu českého soudního systému skrze dílčí projekty, které do něj zavádějí moderní prvky. Celková koncepce a systematický přístup jsou však do značné míry narušovány dosavadní absencí klíčových komponent této proměny, tedy zavedení elektronického soudního spisu a integrace informačních systémů soudů do jednotné platformy. Z tohoto důvodu nemůže současný stupeň elektronizace přinášet očekávané benefity a naopak představuje zdroj překážek a ztížení administrativních procesů z důvodů dodatečné complexity systému „na půli cesty“ k elektronizaci. V tomto stavu lze shledávat rizika pro právo na spravedlivý proces, která jsou odstranitelná dokončením systematické proměny soudnictví. Elektronizace justice však s sebou přináší i jiná úskalí, která je nutno v rámci projektu zohledňovat a kterým je nutno se vyvarovat. Jde mimo jiné o riziko narušení rovného přístupu k justici vytvářením bariéry finančních či znalostních požadavků na účastníka soudního řízení, rizika spojená s kybernetickou bezpečností, či o hrozbu narušení nezávislosti soudce skrze zavedení automatizovaných nástrojů rozhodování. Realizace projektu eJustice může mít zásadní pozitivní vliv na fungování českého soudnictví, je však nezbytné, aby dospěla do úrovně integrovaného systému, který umožňuje čerpat synergie z propojení jeho dílčích složek.

Shrnutí:

Elektronizace soudnictví je vyústěním všeobecného technologického vývoje společnosti a v tomto směru je na místě ji přijmout jako potřebný a přínosný jev. Zároveň je však potřebné kriticky hodnotit průběh této proměny, především ve vztahu k požadavkům kladeným na soudnictví skrze právo na spravedlivý proces.

V příspěvku je prvně zmapováno zavádění nástrojů eJustice do českého soudnictví a následně diskutováno několik rovin, kterými jsou nastíněna možná rizika eJustice pro spravedlivý proces.

Some problematic aspects of temporal e-Justice development – summary:

Implementation of electronic justice system is an outcome of the general technological development in the society and in this regard is suitable to be accepted as needed and beneficial phenomenon. However, at the same time, it is proper to critically assess the progress of this transformation, particularly with the requirements on the judiciary through right to fair trial in mind. The contribution contains first a summary of the adoption of e-justice tools in Czech judiciary and then a discussion of several perspectives, which provide an outline of the potential risks of e-justice for the fair trial.